

Malwina Małecka

Turystyka dziedzictwa kulturowego wikingów

Turystyka Kulturowa nr 12, 4-26

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuły

Malwina Małecka

Turystyka dziedzictwa kulturowego wikingów

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe wikingów, turystyka dziedzictwa kulturowego wikingów, odtwórstwo historyczne, promocja i ochrona dziedzictwa kulturowego

Streszczenie:

W artykule autorka porusza kwestie konieczności ochrony i promowania dziedzictwa kultury wikingów poprzez turystykę oraz przedstawia miejsce turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów w programach organizacji i instytucji zajmujących się ochroną i promocją dziedzictwa. Ponadto, zwraca uwagę na obecność dziedzictwa kultury wikingów w nowych formach turystyki, zwłaszcza turystyki kulturowej. Podkreśla także odpowiedzialną rolę odtwórstwa historycznego epoki wczesnego średniowiecza w kształtowaniu wizerunku dziedzictwa kultury wikingów.

Wprowadzenie

Dziedzictwo kultury wikingów – Germanów z Europy Północnej wyruszających na morskie wyprawy – jest obecne w wielu zakątkach świata. Ich ekspansja przypadła na okres od VIII do 2 połowy XI w., zwany dziś epoką wikingów. Przez ok. 300 lat dominacji na morzach, dotarli do Islandii, Grenlandii i wybrzeży Ameryki Północnej na zachodzie, czy do cesarstwa bizantyjskiego i kalifatu bagdadzkiego na wschodzie. Dorobek ich kultury jest szczególnie istotny dla zachowania tożsamości narodowej mieszkańców Skandynawii. Narody zamieszkujące Europę Północną zwracają współcześnie uwagę na rodzaj wizerunku ich przodków, obecny we współczesnej kulturze, który podkreśla głównie rabunkowo-pirackie dokonania wikingów. Mając na celu zmianę owego wizerunku na bardziej obiektywny i podkreślający pozytywne dokonania wczesnośredniowiecznych ludów z Północy kontynentu, prowadzą międzynarodowe działania, nie tylko na polu naukowym, ale również turystycznym. Poprzez różne formy turystyki, przybliżają dziedzictwo kulturowe wikingów również ludziom nieposiadającym szczegółowej wiedzy na ich temat. Nawiązują także współpracę z innymi miejscami dawnego bytowania wikingów, w tym m.in. z Polską.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie dziedzictwa kultury wikingów oraz sposobów jego ochrony, a także umiejscowienie go w różnych formach turystyki kulturowej, jako istotnego elementu dla dalszego rozwoju rynku turystycznego.

Ochrona, „ożywianie” i promocja dziedzictwa kulturowego wikingów w turystyce

Dziedzictwo kultury wikingów zajęło ważne miejsce w prowadzonych przedsięwzięciach na rzecz ochrony dóbr kultury przy udziale turystyki. Turystyka dziedzictwa kulturowego wikingów, w wielu swych formach, istnieje w licznych inicjatywach na rzecz promocji samego dziedzictwa, poszczególnych regionów, nauki, a nawet całych państw oraz kontaktów międzynarodowych, itd. Obecna jest w programach i projektach cieszących się autorytetem międzynarodowym, jak również mniej popularnych, lecz godnych uwagi i naśladowania. Również grupy odtwórstwa historii wikingów, jak i centra dziedzictwa wikingów, które są produktami turystycznymi, za najważniejszy cel swojej działalności podają chronienie i promowanie dziedzictwa kultury wikingów.

1. Obecność (realna i wirtualna) turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów w programach i działaniach wybranych instytucji i organizacji

Istnieje wiele instytucji, organizacji i innego rodzaju stowarzyszeń zajmujących się ochroną dziedzictwa. Mają charakter o różnym stopniu sformalizowania: międzynarodowy, objawiający się w działaniach lokalnych, lub bardziej otwarty na ludzi i indywidualne inicjatywy. Programy i ich twórcy, związani w mniejszym lub większym stopniu z turystyką i dziedzictwem kultury wikingów, zostały opisane poniżej.

Pierwszą organizacją, którą należy wspomnieć jest **UNESCO** (Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Wychowania/Oświaty, Nauki i Kultury), która w 1976 r. powołała Centrum Światowego Dziedzictwa (World Heritage Centre). Jednym z najważniejszych zadań Centrum jest tworzenie Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego (The World Cultural & Natural Heritage List). Na Liście znajdują się tylko najcenniejsze dobra światowego dziedzictwa, które muszą spełnić surowe kryteria, by uzyskać wpis. Kraje skandynawskie mają długą tradycję związaną z przynależnością do UNESCO: Norwegia i Dania – od 1946 r., Szwecja – od 1950 r., Finlandia – od 1956, Islandia – od 1964 r. [www.unesco.org/new/en/unesco/] Z uwagi na to, wiele zadań, jakich zaczęły się podejmować kraje Europy Północnej, w związku z ochroną dziedzictwa na świecie, spowodowały założenie Skandynawskiej Fundacji Dziedzictwa Narodowego (Nordic World Heritage Foundation), która działa od 1996 r. pod patronatem UNESCO [www.nwhf.no/]. W tabeli 1. figuruje liczba skandynawskich obiektów z Listy, które znajdują się w wyżej wymienionych krajach. Zaznaczono w niej ile spośród dóbr kultury tych krajów, wpisanych na Listę UNESCO, dotyczy dziedzictwa kultury wikingów – jest to jedna piąta obiektów.

Tabela 1. Liczba obiektów dziedzictwa kultury wikingów w ogólnej liczbie obiektów wpisanych na Listę UNESCO w krajach skandynawskich, wg Skandynawskiej Fundacji Dziedzictwa Narodowego

Kraj	Liczba obiektów na Liście UNESCO	Liczba obiektów kultury wikingów na Liście UNESCO
Islandia	2	1
Dania	4	1
Szwecja	14	2
Finlandia	7	0
Norwegia	7	1
Suma:	24	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.nwhf.no/

Fot. 1. Kamień runiczny z Jelling w Danii. Źródło: multimedia.pol.dk/archive/00301/kulJelling4_25-11-2_301168x.jpg,

Obiekty krajów skandynawskich z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, dotyczące dziedzictwa kultury wikingów są bardzo różnorodne. W Islandii jest to Park Narodowy Þingvellir (wpisany w 2004 r.), w którym od 930 r. do 1798 r. zbierał się Althing – zebranie na wolnym powietrzu wszystkich wolnych mieszkańców Islandii, dokonywane w celu wspólnego podejmowania kluczowych dla społeczności decyzji. Istnieją archeologiczne dowody na to, gdzie mogły odbywać się te spotkania. Dzięki temu, dokładnie w tym samym miejscu, gdzie wcześniej radzili wikingowie, w 1944 r. ogłoszono powstanie Republiki Islandii i wybrano pierwszego prezydenta

[www.thingvellir.is/english/historyk/festivals/]. W Danii są to kurhany, kamienie runiczne i kościół w Jelling (wpisane w 1994 r.), stanowiące symbol przemiany religijnej Dani w X w. Kurhany i jeden z klasycznych kamieni runicznych są pozostałością pogańskiego świata. Drugi kamień runiczny zdobiony jest już motywami zaczerpniętymi z chrześcijaństwa (fot. 1.).

Między wzniesieniami grobowców stoi kościół. Wcześniejszy drewniany pochodził z X w. Wraz z drugim kamieniem upamiętniają przejście Dani na chrześcijaństwo dokonane przez Haralda Sinozębego. Szwecja posiada na Liście Birkę i Hovgården (wpisane w 1993 r.) – najważniejsze dla dziedzictwa kultury wikingów stanowisko archeologiczne w Szwecji. Odkryto tam pozostałości emporium handlowego a w licznych grobach zachowało się wiele przedmiotów użytku codziennego. Miejsce to było również obszarem działań chrystianizacyjnych Św. Ansgara, zwanego apostołem Północy. Ponadto na Liście znajduje się hanzeatyckie miasto Visby, wpisane w 1995 r. Pomimo, że nie jest bezpośrednio związane z wikingami (wpis został dokonany z powodu przynależności miasta do Ligi Hanzeatyckiej), to UNESCO podkreśla, że Visby rozwinęło się na dawnym obszarze działań handlowych wikingów i wykorzystywało utworzone przez nich kontakty handlowe. Norwegia wpisała na UNESCO drewniany (klepkowy) kościół z Urnes (wpisany w 1979 r.), który powstał na przełomie XII i XIII w (fot.2.) Ponieważ pochodzi ze schyłku epoki wikingów, kiedy w ich tradycjach zaczęły ujawniać się wpływy celtyckie i romańskie, stał się doskonałym przykładem na harmonijne łączenie tych kultur. Od nazwy miejscowości, w której znajduje się kościół, określa się stylu sztuki, w jakim wykonane są niezwykle misterne, drewniane płaskorzeźby – Styl Urnes. Ściany świątyni zdobią motywy ze skandynawskiej mitologii [whc.unesco.org/en/list].

Fot. 2. Kościół klepkowy w Urnes (Norwegia)
Źródło: www.panoramio.com/photo/28371293

Ochroną dziedzictwa kulturowego wikingów zajmuje się także **Rada Europy (Council of Europe)** – organizacja międzynarodowa powołana w 1946 r., wyznaczająca sobie cele z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego, za pośrednictwem programów edukacyjnych; przy ich pomocy zwraca uwagę na problemy tożsamości, odmienności kulturowej, czy promuje sztukę. Jedną z najważniejszych inicjatyw Rady w tym zakresie jest program promujący tożsamość europejską – Europejskie Szlaki Kulturowe (od 1987 r.). Pomysł ten realizowany jest na zasadzie przeprowadzania każdego ze Szlaków przez kilka krajów, lub regionów, by nawiązała się między nimi współpraca. W związku z promocją europejskiego dziedzictwa kultury wikingów, w kategorii Wielkich Kulturowych Szlaków Rady Europy, powstały w 1992 r. **Szlaki Wikingów (The Viking Routes)** [Buczowska 2008, ss. 68, 75-77]. Podejście do opracowania tematu było profesjonalne. Prace podzielono na etapy, prowadzono ekspertyzy wyboru odpowiednich miejsc przy współpracy ekspertów z czternastu krajów (w tym ekspertów z dziedziny turystyki). Pierwszy etap zakończono stworzeniem listy najważniejszych pięćdziesięciu obiektów. Na jej podstawie powstał również przewodnik *Follow the Vikings (Podążając śladami wikingów)*. Drugi etap to powołanie „Europejskiego Szlaku Kulturowego – Szlaki Wikingów”. W jego skład wchodzi sześć szlaków o statusie prawnym stowarzyszenia. Jego siedziba znajduje się w Visby, stolicy Gotlandii, a do zadań należą: zrzeszanie członków, wśród których można znaleźć specjalistów z różnych dziedzin (także turystyki), poszerzanie sieci szlaków, a co za tym idzie przyłączanie nowych krajów do programu. Łączyć je ma dziedzictwo kultury wikingów, którzy przebywali na ich terenach. Główne kraje sieci to Szwecja, Norwegia i Dania, jednak działaniami są objęte również Finlandia, Irlandia, Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Polska, Litwa, Estonia, Łotwa, Rosja, Białoruś, a także Kanada i Stany Zjednoczone. Szlak miał prowadzić dawnymi trasami handlowymi i wypraw wikingów z VIII do XI w. Wśród jego atrakcji należy wymienić: pozostałości osad rekonstruowanych w celu oddania warunków życia wikingów, muzea związane ze sztuką szkatliczną okresu wikingów, kamienie runiczne, obiekty sakralne, sepulkralne, fortece, oraz wiele przedmiotów użytku codziennego przedstawiających osiągnięcia rzemieślników i artystów itp. Informacje na temat liczby obiektów i miejsc ich występowania znajdują się w tabeli 2 [Orzechowska-Kowalska 2002, ss. 53-61].

Tabela 2. Europejski Szlak Wikingów

Kraj	Atrakcje	Liczba obiektów i miejsc
Norwegia	Oslo	2
	Vestfold – Borre	5
	Hordland – Moster	3
	Sogne og Fjordane – Urnes	3
	Nord Trøndelag – Stiklestad	4
	Lofoty – Borg	4
Szwecja	Sztokholm	2
	Uppland – Birka	2
	Mälardalen – Grobla Jarlabanki	3
	Gamla Uppsala	3
	Anundshög – Wzgórze Anund	4
	Ramsundsberget – Kamień Sigura	3
	Östergötland – Kamień runiczny w Rök	4
	Gotlandia	4
	Olandia	3
	Skåne – Łódź Ale	1
Dania	Kopenhaga	1
	Fyn – Ladby	2
	Roskilde	2
	Zelandia – Twierdza Trelleborg	1
	Jutlandia – Lindholm Hoje	1
	Fyrkat	1
	Jelling	2
	Moesgård Muzeum	2
	Ribe	2
Islandia	Reykjavik – Muzeum Narodowe	
Grenlandia	Arnastofnun	
	Thingvellir	
	Farma Stöng	
	Reykholt	3
	Brattahild	2
Kanada	Nowa Fundlandia – L'Anse aux Meadows	
Wyspy Owcze	Stremoy	2
Anglia	Northumbria – Lindisfarne	
	York (Jorvik)	
	Cumbria – Gosforth	
Szkocja	Szetlandy – Jarlshof	
	Orkady – Brough of Birsay	
	Maes Howe	
	Wyre – Zamek Kolbeina Hrugri	2
	Edynburg	1
	Wyspa Man	
Irlandia	Dublin	3
	Waterford	2
Francja	Normandia – Tkanina z Bayeux	
Niemcy	Szlezwik-Holsztyn – Hedeby	2
Finlandia	Häme – Dolina rzeki Aura	
Ruś	Stara Ładoga, Gorodische, Psków, Jarosław, Gnezdowo, Kijów, Czernihów	
Łotwa	Grobina	2
Polska	Wolin	1

Źródło: Orzechowska-Kowalska K., *Europejski Szlak Kultury Wikingów*, „Problemy turystyki”, vol. XXV 3-4, Instytut Turystyki, Warszawa 2002, s. 53-61.

Inicjatywa Szlaków Wikingów wydaje się dopracowana, jednak obecnie wchodząc na stronę internetową Rady Europy nie można żadnego znaleźć. Rozwijając zakładkę z wymienionymi Szlakami nie widnieje on ani pod 1993 r., gdy program był wprowadzany w życie, ani w 2004 r., kiedy uzyskał certyfikację Europejskiego Szlaku Kulturowego Rady Europy. Odnalezienie ich jest możliwe dzięki wpisaniu nazwy w wyszukiwarce internetowej. W momencie, gdy powiedzie się uruchomienie strony Rady Europy o Szlakach Wikingów, dostępna na niej mapa zawiera jedynie naniesione strzałki z kierunkami wędrówek wikingów. Nie wiadomo dokąd mają prowadzić, a już na pewno nie dowiemy się, jakie miejscowości w poszczególnych państwach przecinają [www.coe.int/t/dg4/].

Stowarzyszeniem powołanym w 1997 r. na podstawie umowy między Radą Europy a Rządem Wielkiego Księstwa Luksemburga jest Europejski Instytut Szlaków Kulturowych (European Institute of Cultural Routes). Od 1998 roku, działając z ramienia Rady Europy, kontynuuje misję tworzenia europejskich szlaków kulturowych, zapoczątkowaną przez Radę, oraz podejmuje wiele innych działań promocyjnych. Odwiedzając stronę internetową stowarzyszenia można skorzystać z wyszukiwarki i wpisując słowo „viking” uzyskać różne artykuły. Jednak aby przeczytać najbardziej interesujące dokumenty trzeba wpłacić składkę członkowską. Pliki, które możemy pobrać są napisane enigmatycznym językiem. Znowu nie można zdobyć informacji na temat przebiegu Szlaków Wikingów, ponieważ do tekstu o nich dołączona jest ta sama mapka, którą udostępnia Rada Europy. O nazwach przeprowadzonych szlaków można wnioskować jedynie z tytułów książek, które oferuje Instytut. Wśród nich występują: *Follow the Vikings (Podążając śladami wikingów)*, *Vikings, Normans, a European Heritage (Wikingowie, Normanowie, europejskie dziedzictwo)* w cenie 15 €, czy *Destination Viking (Wikingowie celem podróży)* o Western Viking Route (Zachodni Szlak Wikingów) itp. Wydawane są przez Gotland University Press – wydawnictwo Uniwersytetu na Gotlandii z siedzibą w Visby.

W Visby ma również siedzibę Stowarzyszenie Szlaków Wikingów Rady Europy, którego głównym koordynatorem jest Dan Carlsson. Z interesujących przedsięwzięć Instytutu warto wymienić publikowanie „Viking Heritage Magazine”. Jest to magazyn o kulturze wikingów, w którym umieszczane są artykuły o najważniejszych wydarzeniach, mających aktualnie miejsce w „świecie wikingów”, czyli np. nowych odkryciach archeologicznych, imprezach tematycznych, przedsięwzięciach osób prywatnych itp. Znowu jednak są to materiały płatne. Spośród darmowych, dostępnych jest jedynie parę krótkich artykułów o ogólnym kontekście historycznym, i wartości dziedzictwa wikingów w budowaniu integracji europejskiej. Jednak największym rozczarowaniem jest niedziałająca baza danych o dziedzictwie wikingów, opisywana jako najczęściej aktualizowane źródło wiedzy o wikingach – viking.hgo.se/ [www.culture-routes.lu/].

Ważną jednostką zajmującą się dziedzictwem kulturowym wikingów jest **Stowarzyszenie: Wikingowie Celem Podróży (Destination Viking)**, założone w 2007 r. Jego główne cele to: rozwinięcie silnej marki kultury wikingów na rynku turystycznym, oraz zapewnienie współpracy między rekonstruowanymi osadami i odtwórcami epoki wikingów z całego świata. Założyciele Stowarzyszenia postrzegają dziedzictwo wikingów jako nieznające granic, ponieważ odnoszą je do wszystkich krajów i obszarów dawnego bytowania wikingów. W działania Stowarzyszenia zaangażowane są oprócz Szwecji, Norwegii i Dani również: Wyspa Man, Orkady i Szetlandy, Wyspy Faroe, Islandia, Grenlandia i Nowa Fundlandia. Partnerami są także kraje rejonu Morza Bałtyckiego: Niemcy, Polska, Estonia, Łotwa i Rosja. Stowarzyszenie przeprowadziło z powodzeniem wiele projektów Inicjatywy Wspólnotowej Interreg, finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zestawienie najważniejszych przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Lista projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej dotyczących turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów

NAZWA PROJEKTU	CELE	KRAJE I ORGANIZACJE	OKRES REALIZACJI
Interreg IIA projekt Over Öresund (projekt "Nad Cieśniną Sund")	Stworzenie aktywnej, internetowej bazy danych o eventach z epoki wikingów i średniowiecza, wokół cieśniny Sund.	Muzeum w Foteviken (Szwecja), Roskilde (Dania)	1997-1999
Interreg IIB North Sea Viking Legacy ("Dziedzictwo wikingów nad Morzem Północnym")	Tworzenie znakowanych pieszych szlaków, z uwzględnieniem dziedzictwa kultury wikingów.	17 partnerów z 5 krajów, Muzeum w Foteviken (Szwecja) - jako jeden z 5 obserwatorów	1998-2001
Interreg IIB projekt Balder	Uwzględnienie dziedzictwa kultury wikingów w rejonie Morza Bałtyckiego.	Muzeum w Foteviken (Szwecja)	1999-2002
Interreg IIB projekt Destination Viking Living History	Stworzenie przewodniaka po muzeach ożywionej historii. Stworzenie szlaku w terenie.	Norwegia, Dania, Niemcy. Na ograniczonych zasadach partnerzy z Rosji, Estoni i Łotwy, Muzeum w Foteviken (Szwecja)	2002-2005
Interreg IIB projekt Destination Viking Saga Land	Zbadanie krajobrazu kultury wikingów w zakresie ustnie przekazywanych tradycji (Sagi islandzkie i legendy), w rejonie Skandynawii.	Islandia, Szkocja, Grenlandia, Wyspy Faroe, Norwegia, Muzeum w Foteviken (Szwecja)	2002-2006
Culture 2000 projekt LiveARCH	Stworzenie sieci archeologicznych muzeów na wolnym powietrzu, członek Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM).	EXARC, Norwegia, Szwecja, Dania, Holandia, Łotwa, Węgry, Włochy, Szkocja	2007-2010
Interreg IVB projekt Bike the Baltic	Stworzenie tras rowerowych łączących miejsca związane z dziedzictwem kultury wikingów.	Dania (Bornholm), Polska, Muzeum w Foteviken (Szwecja)	2008-2010
Interreg IVB projekt AMAPROOF	Współpraca między Muzeum w Foteviken i Middelaldercentret w Dania. Pracownicy muzeów będą w ramach kooperacji współpracować z wolontariuszami.	Szwecja, Dania, Muzeum w Foteviken (Szwecja)	2010-2012
Hands on	Ma na celu zaangażowanie miejscowej ludności w naukę rzemiosła i udział w projektach archeologii eksperymentalnej.	Muzeum w Foteviken (Szwecja)	2010-2012

Culture 2000 projekt openARCH	Propagowanie idei muzeów na wolnym powietrzu – prezentowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kultury wikingów.	Niemcy, Wielka Brytania, Holandia, Finlandia, Polska (Biskupin), Włochy, Hiszpania, Muzeum w Foteviken (Szwecja), EXARC	2011-2017
---	---	---	-----------

Źródło: opracowanie i tłumaczenie własne na podstawie project.foteviken.se/proj/eu

Na stronie Stowarzyszenia Destination Viking można przeczytać o proponowanych przez nich produktach, jako zupełnie nowym doświadczeniu turystycznym. Oprócz działań w zakresie rozwoju rynku turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów, oferują również sprzedaż „Viking Heritage Magazine”. Magazyn, który został już wcześniej opisany, zawiera również artykuły o stanie projektów przeprowadzanych przez Stowarzyszenie. Śledząc jego osiągnięcia, rzeczywiście można zaobserwować chęć rozwijania się w nowym kierunku, jakiego na rynku turystycznym, ani wśród ofert promujących dziedzictwo, nie było. Najlepszym dowodem na podejmowane w tym celu kroki są informacje zawarte w tabeli 4. [www.destinationviking.com] Fotografia 3. przedstawia startową stronę internetową Stowarzyszenia Destination Viking, z odnośnikami do partnerskich projektów i instytucji.

Następnie należy wspomnieć **EXARC (Exchange on Archaeological Research and Communication)** – międzynarodową organizację zrzeszającą muzea na wolnym powietrzu, działającą na zasadach stowarzyszenia, stawiającą przede wszystkim na odtwórstwo historyczne i zajmującą się tematem archeologii eksperymentalnej. Została założona w 2003 r. w Dani. EXARC jest oddziałem Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM (International Council of Museums) od 2009 r. Organizacji przyświecają takie cele jak: podnoszenie standardów badań naukowych i usług świadczonych w muzeach. Posiada przejrzystą stronę internetową, z której można dowiedzieć się o jej licznych inicjatywach, czy finansowanych przez Unię Europejską programach, wspomnianych w tabeli 3. Jednym z najciekawszych osiągnięć EXARC jest jego udział przy wydaniu *Przewodnika po archeologicznych muzeach na wolnym powietrzu w Europie (Guide to the Archeological Open Air Museums in Europe)* w 2010 r. Zawiera 212 obiektów muzealnych z 24 krajów Europy, w których odtwarzane są najróżniejsze okresy historyczne, w tym epoka wikingów. Jednym z opisanych muzeów na wolnym powietrzu z Polski, jest skansen Stowarzyszenia „Centrum Słowian i Wikingów Wolin-Jomsborg-Vineta” w Wolinie [www.exarc.eu/index.html].

AKTUELLT

Fotevikens Museum, Vikingastaden
har stängt för säsongen.
Nästa program

Lördagen 10 dec:
Eldfesten före Jol!
Öppet hus i vikingastaden 11-16
Hantverk, handel och barnlekar.
Deltag i Höllvikens fackeltåg
Går från Toppengallerian 16.30
till havsbådet vid Holsa Stenar.

JULSALONG 19/11 – 8/1 Höllvikens Konsthall
Ny möjlighet att se många av de fina
konstverken av de olika konstnärerna
som vi ställt ut under året.

Mer information om programmen på
Fotevikens Museum och Vellinge bygdegård.

Fotevikens Museum

Sponsorer **Fotevikens kulturcenter** **Kontakter**

[maderiet]
CATERING & EVENT

Vellinge Bygdegård

Skånes
Hantverks
Institut

ESB
Söderslättas Experimentella Arkeologiska Grupp

**HÖLLVIKENS
KONSTHALL**

AB
Arrangemangsbolaget

**FOTEVIKENS
STUGBY**

**FOTEVIKS
OMRÅDET!**

Culture Projects

ReEnact

**FOTEVIKS
OMRÅDET!**

Fot. 3. Strona internetowa Stowarzyszenia Destination Viking i jego partnerów
Źródło: www.foteviken.se

BBC (British Broadcasting Corporation), czyli **Brytyjska Korporacja Nadawcza** to znany na całym świecie nadawca radiowo-telewizyjny z Wielkiej Brytanii, który rozpoczął działalność w 1922 r. Kilka projektów prowadzonych przez BBC dotyczyło m.in. dziedzictwa kultury wikingów. Jednym z nich było wielkie przedsięwzięcie Viking Voyage (Morska wyprawa wikingów). W lipcu 2007 r. grupa 61 wolontariuszy z całego świata (w tym 12 kobiet), specjalistów z różnych dziedzin – doświadczeni żeglarze, naukowcy zajmujący się epoką wikingów, poszukiwacze przygód – wyruszyli w nietypowy rejs. Ich statek to rekonstrukcja znaleziska ze Skuldelev (Dania), najdłuższej odkrytej łodzi wikingów. To jednostka militarna o wymiarach prawie 30 m długości i niecałych 5 m szerokości, którą nazwano The Sea Stallion (Morski Ogier). Jej proporcje oznaczają, że członek załogi miał do swojej dyspozycji niecały 1 m². Tymczasem ambitny plan zakładał podróż z Roskilde w Dani, przez Morze Północne, do Dublina. To ponad 1600 km (1000 mil). Cel udało się osiągnąć w 6 tygodni. Statek, po 900 latach nieobecności na wodach mórz, wrócił do miejsca, w którym powstał jego pierwowzór. Badania drewna, z którego zbudowano oryginalną łódź (jej wyeksponowane szczątki można oglądać w Muzeum Łodzi Wikingów (Viking Ship Museum) w Roskilde wykazały, że wykonano ją z drzew rosnących w okolicach Dublina. Rekonstrukcję budowano przez 4 lata z użyciem dokładnie takich narzędzi, jakie stosowali wikingowie. Najważniejszym zadaniem było dowiedzenie się przez doświadczenie, jak zachowywała się taka jednostka na pełnym morzu. Z oryginalnej łodzi zachowało się jedynie ok. 25%, także wiedza posiadana na temat rejsu takim statkiem, to bardziej domysły. Dzięki przebytej podróży udało się obalić parę teorii i ustalić nowe fakty. To właśnie archeologia eksperymentalna w najambitniejszym wydaniu. Sprawdzone nie tylko możliwości najdłuższej znanej łodzi wikingów, ale także załogi, która w bardzo niekomfortowych warunkach musiała funkcjonować przez 6 tygodni, zmagając się z sennością, chłodem i falami morskimi.

Projektowi rozmachu niewątpliwie dodała stacja BBC. Stworzyła film dokumentalny z wyprawy, podczas którego widzowie mogą przyglądać się rejsowi i przeżywać przygody

członków załogi na Sea Stallion. Wizyty statku w większych miejscowościach były okazją do promocji dziedzictwa kultury wikingów, jak i Danii, czy Dublina, zaangażowanych w projekt. Na stronie internetowej BBC dostępny jest dodatkowo dziennik z podróży łodzi, artykuły o jej budowie, czy wywiady z członkami wyprawy. Widz mimowolnie zapamiętuje różne, choć drobiazgowo informacje o wikingach, dzięki możliwości obserwowania poświęcenia i zaangażowania osób biorących udział w rejsie. Ich trudy obrazują, jak ciężka musiała być wyprawa tego typu we wczesnym średniowieczu, pomimo wyposażenia załogi Sea Stallion w nowoczesne, niezbędne dla zachowania zdrowia urządzenia i sprzęt. Wikingowie przebyli tę samą trasę bez wodoodpornych kurtek, pojemników na jedzenie, bez wiedzy na temat miejsca, do którego płynęli [www.bbc.co.uk/].

Innym zadaniem mającym na celu dosłowne zbadanie dziedzictwa (lub wręcz dziedziców) kultury wikingów, jakiego podjęło się BBC w 2008 r., były testy DNA na posiadanie genów przekazanych przez przodków z Północy. Przeprowadzono je na grupie 400 osób w Liverpoolu, podczas trwania festiwalu kultury nordyckiej. Powstał również film o dziedzictwie wikingów, którzy przybywali do Anglii od VIII w. Dokument przeplatany jest rekonstruowanymi scenami z epoki wikingów i zdjęciami przeprowadzanych w XXI w. testów DNA [www.bbc.co.uk/].

Odwiedzenie strony BBC to dobry sposób, by zainteresować tematem wikingów osoby, które wcześniej nie znały bliżej ich kultury. Dodatkowo działania BBC, polegające na relacjonowaniu różnego rodzaju przedsięwzięć, umożliwiają dotarcie do wyników niekonwencjonalnych badań i wiedzy z nimi związanej.

2. Odtwórstwo historyczne

Odtwórstwo historyczne (ang. *historical reenactment*) to ruch kulturowy, polegający na wykazywaniu zainteresowania historią i dziedzictwem kulturowym, wyrażany w działaniach polegających na przeżywaniu różnych aspektów życia codziennego ludzi z odległej przeszłości, w czasach współczesnych. Odtwórcy stawiają sobie zadania tj. ciągłe zgłębianie wiedzy na temat rekonstruowanego okresu, zbieranie elementów stroju i przedmiotów użytku codziennego, udział w festiwalach, festynach, targach, wyjazdach z grupą odtwórców tej samej epoki, itp. To nie tylko hobby, ale sposób na prowadzenie życia alternatywnego dla codziennego pośpiechu współczesnego świata [www.reenact.se/node/15]. Niewątpliwie tym, co sprawia, że ludzie na całym świecie, postanawiają zaangażować się w odtwarzanie żywej historii, jest możliwość odbycia z jej pomocą „podróży w czasie”. Ten sposób postrzegania przeszłości zaczął rozwijać się w drugiej połowie XX w., a w swej formie przypomina zabawę z czasów dzieciństwa. Cornelius Holtorf (archeolog i badacz tej nowej koncepcji) w swoim artykule *Time travel: a new perspective on the distant past (Podróż w czasie: nowa perspektywa postrzegania odległej przeszłości)* opisuje cechy tego zjawiska. Zgodnie z jego obserwacjami, jeszcze nigdy w historii, tyle osób, bez specjalistycznej wiedzy naukowej, nie interesowało się okresami z dziejów, których nikt obecnie nie pamięta. Ludziom już nie wystarcza możliwość przeczytania o przeszłości opisywanej i zdefiniowanej przez naukowców. Chcą dosłownie żyć w czasach II wojny światowej, czy wczesnego średniowiecza, by subiektywnie przeżywać doświadczenia nietypowe dla epoki, w której się urodzili [Holtorf 2007, ss. 127-132].

Działania osób ze świata odtwórstwa epoki wikingów przejawiają się nie tylko w spotkaniach o charakterze „podróży w czasie”. Niezbędnym narzędziem rekonstruktora jest Internet. Muzeum w Foteviken (Museum of Foteviken) (Szwecja) stworzyło stronę internetową o charakterze bazy danych – ReEnact. Założono ją z myślą o odtwórcach wieków średnich i epoki wikingów, czyli także dla osób zajmujących się rękodzielnictwem, archeologią eksperymentalną, czy uczestnictwem w różnego rodzaju targach i festynach handlowych itd. Można tam znaleźć kalendarze imprez. Pierwsze rozpisane na rok 2011 wydarzenia, dotyczące epoki wikingów, rozpoczynają się już w styczniu, a ostatnie odbędą

się w sierpniu. Spośród targowisk wikingów (tzw. Viking markets), które mają miejsce w Europie, na stronie ReEnact wymienione zostały imprezy w: Wielkiej Brytanii (4), Szwecji (6), Dani (4), Norwegii (6), Islandii (2) i w Finlandii (1). Wspomniane 23 eventy, to jedynie te największe z całego roku, a wikingowie będą brali w nich udział w sumie przez 112 dni. Najkrótsze festyny trwają 2 dni. Najdłuższy odbywa się w Oslo i trwa aż 15 dni. Spełnianie funkcji informacyjnej, to tylko jedno z zadań ReEnact. Strona propaguje również wiedzę na temat odtwórstwa i zachęca do uczestnictwa w tym ruchu. Czynniki rekonstruktorzy historyczni mają dostęp do wewnętrznej bazy danych, dostępnej jedynie po załogowaniu [www.reenact.se/markets/overview/wiking]. Strony internetowe zakładają też konkretne grupy i stowarzyszenie, np. duńska www.jomsvikings.com, czy polska dzikibez.pl. To miejsca, gdzie dokumentuje się wspólne wyprawy i osiągnięcia. Ponadto powstają blogi konkretnych osób i rozbudowane fora grup rekonstrukcyjnych. Dobrym przykładem jest forum Drużyny Yggdrasil www.yggdrasilthing.fora.pl, wyspecjalizowanej w rekonstruowaniu życia szwedzkich wikingów z IX-XI w. Jej członków na jednym ze zjazdów drużyny przedstawia fotografia 4. Fora podzielone są na działy związane z dziedzinami życia wikingów tj. stroje, jedzenie, muzyka, społeczeństwo itp. Różni odtwórcy mogą na ich łamach wyrażać swoją opinię i dyskutować na powyższe tematy. Internet daje również dostęp do różnego rodzaju dokumentów, zdjęć z wykopalisk, książek i artykułów [historiaimedia.org].

3. Funkcjonowanie wybranych centrów dziedzictwa kultury wikingów

Niezwykle ważną funkcję dla rozwoju turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów pełnią muzea na wolnym powietrzu, rezerwaty wikingów, centra będące destynacjami turystycznymi, nad rozwojem których często czuwają odtwórcy epoki wikingów. Dzięki nim udaje się przeprowadzenie wielu interesujących projektów edukacyjno-kulturowych, turystycznych oraz badawczych. Swoją pasją mobilizują lokalne władze do działania.

Dobrze funkcjonującym centrum turystycznym w zakresie dziedzictwa kulturowego wikingów jest m.in. **Muzeum w Foteviken (The Museum of Foteviken)** w Szwecji, działające od 1995 r. Należy do Fundacji Morskiego Centrum Foteviken (The Foundation of The Maritime Centre of Foteviken). Jeszcze parę innych stowarzyszeń o charakterze naukowym, lub z ramienia miasta, działa wspierając muzeum. Jego cele podzielono na trzy strefy: 1) badanie historii, zachowanie krajobrazu nadmorskiego oraz dziedzictwa kulturowego regionu Scania, 2) zbudowanie rezerwatu wikingów i przywrócenie do życia atmosfery wczesnego średniowiecza, 3) zbieranie i przechowywanie wiedzy i informacji z pomocą technologii informatycznych. W 1999 r. powstała firma The Foteviken Ltd. Zyski z funkcjonowania przeznaczone są na rozwój muzeum. W 2001 r. założono Społeczność Osady Foteviken (The Village Community of Foteviken) o nazwie „Byalaget”. Wszyscy członkowie społeczności zbierają się na comiesięcznych obradach.

Zanim wejdziemy na stronę samego muzeum, po wpisaniu w wyszukiwarke foteviken.se, pojawiają się różne linki. Foteviken podzieliło w ten sposób informacje o licznych aspektach swojej działalności. Dostępne odnośniki to: ReEnact – wspomniana wcześniej baza danych dla odtwórców, Culture Project & Organisations – opis wszystkich programów unijnych i nie tylko, w jakich muzeum bierze udział, Fotevikens Stugby – oferta wynajęcia domków letniskowych nad morzem, w pobliżu muzeum, Fotevikens CulTurCentre – dla klientów biznesowych, organizowanie imprez motywacyjnych w ramach kooperacji z różnymi muzeami, m.in. z możliwością przeniesienia się do epoki wikingów. Osobne strony mają również społeczność pobliskiej miejscowości oraz społeczność rezerwatu wikingów.

Fot. 4. Grupa odtwórcza Drużyna Yggdrasill
Źródło: yggdrasill.pl/gallery/wyprawy/

Funkcjonowanie w ramach muzeum określa zbiór przepisów, który ma zagwarantować wszystkim odwiedzającym doznanie atmosfery epoki wikingów, w możliwie najwyższej jakości. Obszar muzeum został podzielony na: rezerwat wikingów, siedzibę administracyjną, warsztaty rzemieślnicze, schronisko młodzieżowe, domki letniskowe, chaty Valhalla i Asgård, w których odbywają się zebrania.

W rezerwacie wikingów znajdują się rekonstrukcje 23 domów różnych typów, o których dokładniej można przeczytać na stronie internetowej. Właśnie w tej części panują najbardziej surowe zasady odnośnie zachowanie autentyczności. Jeśli ktoś przyjeżdża ze współczesnym namiotem musi rozbić się poza wioską. Może w zamian za darmo wypożyczyć namiot z epoki, bądź zarezerwować nocleg w którymś z domów (również za darmo). W czasie sezonu letniego jest to wyjątkowo trudne, ponieważ zrekonstruowane budynki należą do ludzi, którzy je zbudowali, i w ramach działalności muzeum ożywionej historii, mieszkają tam latem. Rezerwacja może się powieść jedynie odtwórcy. Żyjąc w rezerwacie trzeba zapomnieć o terażniejszości, ponieważ panuje tam rok 1134. Wygląd jednej z ulic osady przedstawia fotografia 5.

Na terenie rezerwatu odbywają się coroczne imprezy – festiwale i targowiska. Zasady Foteviken określają, że każdy wiking może za darmo handlować w trakcie takiej imprezy i zachować zarobione pieniądze dla siebie. Jednak by wystawić swój towar musi sprostać wymogom odnośnie jakości oferowanych wyrobów [foteviken.se].

Muzeum w Foteviken dzięki prowadzeniu jasnej polityki, otwartości na ludzi i propozycje współpracy, stworzyło wysokiej jakości produkt turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów.

Fot. 5. Muzeum w Foteviken (*The Museum of Foteviken*) w Szwecji
Źródło: www.fotevikensmuseum.se/fotenet/en/free-images

Turystyka dziedzictwa kulturowego epoki wikingów jest obecna również w Polsce między innymi dzięki funkcjonującemu w Wolinie (województwo zachodniopomorskie) od 2003 r. **Stowarzyszeniu „Centrum Słowian i Wikingów Wolin-Jómsborg-Vineta”**. W tym samym roku Stowarzyszenie zapoczątkowało budowę skansenu archeologicznego. Powstał on na opływanej wodami rzeki Dziwny wyspie Ostrów Reclawski i wciąż jest rozbudowywany (rycina 1. przedstawia plan przyszłego układu osady). Zainteresowania mieszkańców Wolina i działania prowadzone już na długo przed powstaniem Stowarzyszenia, dotyczą dziedzictwa kultury wikingów w tak dużym stopniu, ponieważ miasto od lat dostarcza ludziom inspiracji w postaci odkryć archeologicznych. Prace wykopaliskowe są prowadzone na tym terenie prawie nieprzerwanie od 140 lat [Klasik 2009, ss. 2-4, 8-12].

W kronikach Wolin pojawił się już w 870 r., jako bogate miasto nad Bałtykiem. W X w. Ibrahim Ibn Jakub (kupiec i podróżnik) opisuje Wolin jako najpotężniejsze miasto w rejonie Morza Bałtyckiego, o dwunastu bramach i ogromnej sile bojowej. Z kolei kronikarz Adam z Bremy w XI w. nazywa je największym miastem w Europie. Miało ono korzenie słowiańskie, ale charakter kosmopolityczny [Klasik 2009, ss. 2-4]. W wiekach od VIII do XII było wielkim emporium handlowym, gdzie krzyżowały się szlaki kupieckie i żeglugowe z zachodu na wschód, do krajów Orientu. Miasto zawsze oddziaływało na wyobraźnię pisarzy, kronikarzy i podróżników. Natomiast wyobraźnię współczesnych mieszkańców rozbudzają legendy tj. „Jómsvikinga saga” – staroislandzki poemat. To jedna z najwcześniej stworzonych i obecnie znanych sag. Pochodzi z XII w. i opowiada o drużynie wojowników zwanych jómsvikingami. Wyruszyli oni na wyprawę przeciwko Norwegom z dużego, portowego miasta Jómsborga. Z opisu jego położenia wynika, że jest nim Wolin. W tym miejscu osadzono akcję jeszcze dwóch innych sag. Umieszczenie Wolina w centrum ważnych, choć w znacznej mierze fikcyjnych wydarzeń, jest dowodem jego popularności w czasach średniowiecza [Klasik 2009, ss. 3, 8-12; www.archeologica.byethost3.com/.pdf].

Ryc. 1. Plan skansenu archeologicznego – rekonstrukcja zabudowań od IX do XI w.

Źródło: www.jomsborg-vineta.com/content/view/47/42/

O bytności Skandynawów na tym terenie świadczą nie tylko sagi, legendy, czy broń, która mogła zostać sprowadzona, ale przede wszystkim przedmioty opatrzone runicznymi inskrypcjami. Takie rzeczy posiadały dla przybyszów z Północy nadprzyrodzoną moc. Byli do nich przywiązani. Z kolei dla ludzi innych kultur nie przedstawiały one szczególnej wartości. Obecność Skandynawów w Wolinie datuje się na koniec X w., na okres jedynie ok. 30, 40 lat. Ich role wśród miejscowej społeczności mogły być różne: handlarze, najemni wojownicy, artyści itp. [Stanisławski 2008, ss. 3-7, 30].

Ideę promowania kultury niezwykle bogatego dziedzictwa Wolina zaczęto wprowadzać w życie wraz z pojawieniem się w mieście corocznych Festiwałów Słowian i Wikingów. Historia tej imprezy sięga roku 1993. Wówczas do Wolina przybyło elitarne bractwo wojowników „The Jomsvikings” z Danii. W 1996 r. ludzie zainspirowani historią miasta i możliwościami przedstawienia własnego dziedzictwa, zaprezentowanymi przez wojów z zagranicy, reaktywowali w skromnej oprawie event sprzed trzech lat, jako II Festiwal Wikingów [Kłosowska 2008, ss. 23-24]. Zmagania Słowian i wikingów zostały utrwalone na fotografii 6.

Fot. 6. Jomsvingowie z Danii na jednym z Festiwałów Słowian i Wikingów
Źródło: www.jomsvikings.com/gallery.htm

Lata prowadzonych obserwacji i zbieranych doświadczeń doprowadziły do powstania Stowarzyszenia „Centrum Słowian i Wikingów Wolin-Jómsborg-Vineta”. W jego skład wchodzi zarówno ludzie zajmujący się zawodowo badaniem przeszłości, jak i pasjonaci, zawodowo niezwiązani z archeologią, czy historią. Odtwarzanie życia mieszkańców Wolina i promowanie dziedzictwa kultury miasta z czasów wczesnego średniowiecza, stało się dla nich sposobem na życie. Zrzeszając się członkowie wyznaczyli konkretne kierunki swoich przyszłych i obecnych działań:

„Celem Stowarzyszenia jest działanie na rzecz rozwoju i promocji Wolina poprzez popularyzację walorów historycznych Wolina a w szczególności budowę skansenu archeologicznego. Stowarzyszenie realizuje swoje cele głównie poprzez szeroko pojętą działalność edukacyjną, organizacyjną oraz popularyzatorską, a w szczególności:

- a) budowę skansenu archeologicznego będącego rekonstrukcją wczesnośredniowiecznego Wolina;
- b) tworzenie i ochronę atrakcji turystycznych promujących walory historyczne miasta;
- c) organizację imprez mających na celu promocję miasta i gminy Wolin;
- d) organizację i prowadzenie warsztatów rzemiosł dawnych tzw. żywej archeologii, stwarzających możliwość nauki zawodu dla bezrobotnych;
- e) prowadzenie pokazów o charakterze edukacyjnym z zakresu tzw. archeologii żywej;
- f) działanie na rzecz tworzenia pomocniczej infrastruktury turystycznej w postaci szlaków turystycznych, pól namiotowych, kempingów, gastronomii oraz hoteli;
- g) wspieranie działań, których celem jest identyfikacja mieszkańców z miejscem w którym mieszkają;
- h) prowadzenie działalności wydawniczej o charakterze edukacyjnym mającej na celu promocję działalności Stowarzyszenia oraz dziedzictwa historycznego Wolina i wczesnośredniowiecznej kultury Słowian i wikingów;
- i) prowadzenie działalności gospodarczej” [www.jomsborg-vineta.com/content/]

Swoje cele statutowe Stowarzyszenie realizuje za pomocą środków finansowych zdobywanych przy okazji brania udziału w różnego rodzaju konkursach i inicjatywach społecznościowych, np. poprzez wygrywanie kolejnych edycji konkursu „Równać Szanse” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz Polskiej Fundacji Dzieci i Młodzieży, czy otrzymując dotację od Ministra Pracy i Polityki Społecznej w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich [Kłosowska, Stanisławski 2008, ss. 23-30; www.jomsborg-vineta.com/].

Nowe możliwości na dalsze działania niosą środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, o zdobycie których stara się gmina Wolin. Działania Stowarzyszenia są ważnym elementem, brany pod uwagę przy planowaniu budżetu gminy [www.bip.wolin.pl/strony/menu/43.dhtml].

Dzięki podejmowanym wspólnie wysiłkom 5 tysięczne miasto Wolin, co roku przez trzy dni na przełomie lipca i sierpnia, staje się miejscem organizowania jednej z największych imprez o charakterze historycznym w Europie. Festiwal Słowian i Wikingów w Wolinie odbywa się dzięki współpracy Burmistrza Wolina, Ośrodka Kultury Gminy Wolin, Muzeum Regionalnego w Wolinie i Uniwersytetu Szczecińskiego wraz ze Stowarzyszeniem „Centrum Słowian i Wikingów Wolin-Jómsborg-Vineta”, które jest pomysłodawcą i odpowiada za część historyczną przedsięwzięcia. XV edycja z 2009 r. przyciągnęła ok. 1700 uczestników z 25 krajów, a przez miasto przewinęło się 25-30 tysięcy turystów [www.jomsborg-vineta.com/content/view/42/41/]. Festiwal Słowian i Wikingów był wielokrotnie nagradzany np. w Konkursie Turystycznym i Konkursie Gospodarczym Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego, w kategorii: „Produkt roku 2007” [Kłosowska 2008, s. 24].

Obecnie działania Stowarzyszenia koncentrują się na tworzeniu nowych produktów turystycznych o zróżnicowanym charakterze, w celu równomiernego rozłożenia ruchu turystycznego na cały rok kalendarzowy. Są wśród nich np. warsztaty rękodzielnicstwa, archeologii eksperymentalnej, czy lekcje żywej historii dla dzieci. Trudnym zadaniem jest

także uchronienie Festiwalu przed komercjalizacją i utratą charakteru odtwórstwa historycznego [www.jomsborg-vineta.com].

Formy turystyki związane z dziedzictwem kulturowym wikingów

Rozwój turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów nie jest systematycznie analizowanym naukowo zjawiskiem. Ch. Halewood (Uniwersytet Sunderland w Wielkiej Brytanii) i K. Hannam (badania nad środowiskowym rozwojem turystyki m.in. w Skandynawii) w swoim artykule o turystyce dziedzictwa kulturowego wikingów opisują ją jako formę turystyki posiadającą elementy umożliwiające przedstawienie dorobku kultury Skandynawów i kreowanie niezapomnianych doświadczeń turystycznych przy jej pomocy¹. Dzięki przeprowadzeniu serii badań (w latach 1997-1999), na obszarach o największej recepcji turystycznej, gdzie o atrakcyjności stanowiło dziedzictwo kulturowe wikingów, wśród osób czynnie zajmujących się turystyką dziedzictwa kulturowego wikingów, udało się im stworzyć swego rodzaju systematykę tej formy aktywności turystycznej. Nie jest to sztywno wprowadzona klasyfikacja, ale raczej charakterystyka trendów w zakresie rozwoju tej formy [Halewood, K. Hannam 2001, ss. 565, 569-573]. Te wymienione poniżej są więc dokonaniem przez autorkę połączeniem form zaproponowanych przez Ch. Halewood i K. Hannam, klasyfikacji muzeów według przewodnika po miejscach rozwoju turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów oraz odpowiednich form turystyki kulturowej, wymienionych przez K. Buczkowską.

Najobszerniejsza i najbardziej popularna wśród turystów jest **turystyka dziedzictwa kulturowego**, dotycząca przeszłości tj. wytworów kultury i historii. W odniesieniu do dziedzictwa kultury wikingów możemy wyróżnić **turystykę chronionego dziedzictwa**, obejmującą dziedzictwo chronione, w zakres którego zaliczane są zabytki nieruchome, ruchome, a także dziedzictwo niematerialne.

Na turystykę chronionego dziedzictwa składa się m.in. **turystyka archeologiczna/archeoturystyka**, która obejmuje zwiedzanie miejsc, w których trwały i/lub trwają prace wykopaliskowe, połączone ze spotkaniami archeologów oraz oglądaniem wystaw eksponatów archeologicznych [Buczkowska 2008, ss. 45, 63, 81-82]. Najlepszym przykładem turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów w tym zakresie jest stanowisko archeologiczne emporium handlowego Birki i Hovgården, będące obiektem na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Oba miejsca znajdują się na wyspach jeziora Mälaren niedaleko Sztokholmu. Ich świetność przypada na IX i X w., gdy krzyżowały się tu najważniejsze szlaki handlowe epoki wikingów. Również na tym terenie miały miejsce pierwsze udane akty chrystianizacji Szwecji (pierwsze biskupstwo Św. Ansgara z 831 r.). Birka i Hovgården to przykład najlepiej zachowanego wycinka kultury epoki wikingów, gdzie w jednym miejscu przetrwały najważniejsze elementy, potrzebne do zrozumienia funkcjonowania wikingów w tamtych czasach [whc.unesco.org/en/list/555].

Kolejna forma to **turystyka muzealna/muzealnica**, która dotyczy wyjazdów do miejsc, w których celem wizyty jest zwiedzanie muzeów. W zależności od typu zwiedzanego muzeum występują różne odmiany tej formy turystyki [Buczkowska 2008, s. 82]. Poniżej wymienione typy muzeów dotyczą turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów. Są wśród nich te dobrze znane i takie, które rozwinęły się stosunkowo niedawno. Choć w definicjach podkreślane są różne funkcje owych typów muzeów, w rzeczywistości jedno miejsce może odpowiadać kilku. Wyróżniamy, więc w tym zakresie: muzea tradycyjne (Traditional Museum), zagrody „in situ” (Site Museum) oraz muzea ożywionej historii (Living History Museum). Istnieje wiele muzeów poświęconych epoce wikingów, w mniejszym bądź

¹ W ramach różnorodnych form aktywności turystycznej, Ch. Halewood i K. Hannam wyodrębnili następujące miejsca rozwoju form turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów (*Types of Viking Heritage Tourism*): ekspozycje w specjalnie budowanych muzeach, centra dziedzictwa wikingów, parki tematyczne wikingów, rekonstruowane osady wikingów (muzea ożywionej historii), oraz sezonowe festyny handlowe (targowiska).

większym stopniu, jak np. Muzeum Łodzi Wikingów w Roskilde w Danii (The Roskilde Viking Ships' Museum in Denmark), muzeum dawnego emporium wikingów w Hedeby na północy Niemiec (Hedeby Museum in Northern Germany), Muzeum Historyczne w Oslo (The University Historical Museum in Oslo). Jednak najlepszym przykładem turystyki muzealnej w odniesieniu do tej tematyki jest Muzeum Łodzi Wikingów na półwyspie Bygdøy w Oslo, które często staje się dla turystów głównym celem odwiedzenia tego rejonu Norwegii. To najstarsze muzeum w Europie wybudowane w celu eksponowania łodzi. Jego pierwsze skrzydło powstało już w 1926 roku. Dzięki badaniom eksponowanych tam znalezisk, naukowcom udało się dowiedzieć tyle o zwyczajach wikingów, że pomogło to Norwegom zbudować poczucie tożsamości narodowej [opracowano na podstawie opisu muzeów zawartym w: Halewood, Hannam, s. 569 oraz w: www.khm.uio.no/vikingskipshuset/om/index_eng.html]. Obecnie w Europie powstaje też wiele rekonstrukcji osad wikingów. Mają formę tradycyjnych muzeów na wolnym powietrzu (Open-Air Museum), tzw. skansenów, których twórcą w XIX w. był szwedzki badacz folkloru – Artur Hazelius. Ich przeznaczeniem jest pokazanie regionalnej kultury ludowej. Muzea ożywionej historii stawiają na interakcję i kładą nacisk na przedstawianie warunków życia społeczeństw, grup etnicznych i innych zbiorowości, nie tylko poprzez znajdujące się tam zrekonstruowane budownictwo, ale również odgrywając życie ludzi z innych epok. Człowiek jest tam w centrum uwagi. Forma prezentacji w takim muzeum przypomina przedstawienie, ponieważ pracownikami są pasjonaci historii przebierający się w stroje z odtwarzanej przez nich epoki. Starają się w jak najwierniejszy sposób pokazać życie np. wikingów. Ten typ turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów wiąże się z bardzo wysokim poziomem intencji odnośnie autentyczności przekazu informacji. Dzieje się to na tle rekonstruowanych osad, takich jak skansen archeologiczny w Muzeum w Foteviken w Szwecji. W wyniku wizyty w takim miejscu, podczas której możemy czynnie uczestniczyć w różnego rodzaju zajęciach, ucząc się o nieistniejących już zawodach, czy o działaniu urzędów, niewątpliwie zyskujemy zrozumienie dla zakurzonych eksponatów z muzealnych gablot [Engberg Ekman 2005, ss.7-8]. Muzea eksponujące od pojedynczych obiektów do całych zespołów architektury, znajdujące się w miejscach faktycznego powstania owych budynków to zagrody „in situ” [Kruczek 2008, s. 293]. Jest to typ muzeum umożliwiający zwiedzanie miejsc ważnych dla dziedzictwa danego obszaru, w których zabytki uległy już niemal całkowitemu zniszczeniu. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych. Wówczas np. rekonstruuje się obiekty mieszkalne na podstawie badań z wykopalisk, tak jak ma to miejsce w opisanym już wcześniej Birce, lub buduje muzea, w których znajdują się wystawy dokonanych na danym obszarze odkryć archeologicznych [Engberg Ekman 2005, ss.7-8]. Ponadto tworzy się makiety przedstawiające dawne położenie osad mieszkalnych w krajobrazie, w którym aktualnie znajduje się turysta np. Muzeum Gamla Uppsala w Szwecji – dawna siedziba królów skandynawskich, rozslawione przez Adama z Bremy miejsce kultu pogańskiego i kompleks kopców grobowych (kurhanów) [www.uppsalatourism.se; www.raa.se]. Przy projektowaniu takich miejsc najważniejsza jest właściwa interpretacja występujących tam walorów i ich atrakcyjne przedstawienie.

W ramach turystyki chronionego dziedzictwa znaczenie ma również **tanatoturystyka i turystyka sepulkralna**, czyli turystyka do miejsc dokumentujących i upamiętniających ludzką śmierć i sposób chowania zmarłych. W przypadku turystyki dziedzictwa kultury wikingów mamy najczęściej do czynienia z tzw. turystyką cmentarną [Tanaś 2009 w: Buczkowska K., Mikos von Rohrscheidt A., ss. 266, 274]. Sposób, w jaki wikingowie chowali swoich zmarłych jest ważnym elementem ich kultury, który pomimo przeprowadzanych badań wciąż pozostaje nie w pełni zrozumiały. To, co pozostało po ceremoniach chowania zmarłych, posiada zadziwiające formy, np. cmentarz w Lindholm Høje na półwyspie jutlandzkim w Dani. Znajduje się tam ponad 200 ciałopalnych pochówków zaznaczonych kamieniami ułożonymi w kształt łodzi, co było często

praktykowanym sposobem wyprawiania przodków do krainy umarłych. Inny sposób to usypywanie kopców ziemnych nad komorą grobową, lub całym statkiem, jak miało to miejsce np. w miejscowości Oseberg w Norwegii [Graham-Campbell 2001, ss. 19, 38, 173]. Największe kurhany znane są z Dani z wpisanego na Listę UNESCO Jelling (średnica ok. 70 m i wysokość do 11 m) [whc.unesco.org/en/list/697].

Kolejna znacząca forma to **turystyka historyczna** – forma turystyki, którą w stosunku do turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów najlepiej oddaje angielska definicja turystyki historycznej. Mówi ona o podróżach, podczas których turysta skupia się na historycznych aspektach sztuki i kultury (np. stroje i gastronomia). Amatorskie badanie historii realizuje również poprzez wyjazdy na festiwale, zwiedzanie muzeów, galerii, zabytków, obszarów historycznych i archeologicznych związanych z bytnością wikingów [Buczowska 2008, s. 59].

W ostatnich latach coraz większego znaczenia i popularności nabiera **turystyka kultury współczesnej**, tj. turystyka dotycząca teraźniejszości – wytworów kultury i życia ludzi. W turystyce dziedzictwa kultury wikingów przejawia się ona m.in. w **turystyce imprez i wydarzeń kulturalnych / turystyce eventowej (festiwalowej, jarmarków)**. Turystyka eventowa dotyczy wyjazdów turystów do miejsc, w których odbywają się imprezy w ramach kultury zarówno „wysokiej”, jak i popularnej [Buczowska 2008, ss. 48-49]. Spośród wielu przedsięwzięć, jakich dotyczy ten typ w odniesieniu do turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów można wymienić specjalizacje tj.: turystyka festiwalowa (np. coroczny, 10-dniowy festiwal w Arhus w Dani, festiwal w Dublinie, festiwal w Yorku i wiele innych), turystyka jarmarków (np. jarmark w Dani w Ribe, gdzie można dokonać zakupu od rzemieślników), turystyka różnego rodzaju inscenizacji (np. bitew, które obecnie towarzyszą większości festiwali i są bardzo ważnym czynnikiem przyciągających turystów, z racji swojego widowiskowego charakteru).

Kolejną formą może być **turystyka do parków tematycznych**, ponieważ „Parki rozrywki i parki tematyczne są samodzielnymi i tematycznie zamkniętymi miejscami rodzinnego wypoczynku, w których oferta rozrywkowa jest połączona z elementami edukacyjnymi”. Według International Association of Amusement Parks and Attractions na świecie istnieje ok. 1500 takich parków, z czego ok. 300 działa w Europie [Kurek 2008, ss. 243-244]. Większość atrakcji związanych z wikingami w tych miejscach odznacza się w rzeczywistości znikomą wartością edukacyjną. Jednak w 1995 roku został otwarty „Viking Land” w Norwegii, 20 km od Oslo. Zachowując cechy typowego parku rozrywki bawi, ale zarazem stara się uczyć. Jego atrakcje podzielono na dwie części: rekonstrukcję wioski na wolnym powietrzu oraz pomieszczenia multimedialne. Choć obecnie „Viking Land” funkcjonuje stabilnie, konstruktorzy przecenili jego możliwości samodzielnego generowania ruchu turystycznego i dziś jest on oddzielną tematycznie częścią większego parku „Tusenfryd” [Halewood, Hannam 2001, ss. 571-572]. Co więcej, niedawno powstała inicjatywa stworzenia nowego parku tematycznego na Islandii. Haukur Halldórsson jest artystą natomiast Sverrir Örn Sigurjónsson biznesmenem, który zarządza ich wspólnym pomysłem stworzenia parku rozrywki na bazie dziedzictwa kultury Ludów Północy, a dokładniej na mitologii wikingów. Powstała już makieta parku, rzeźby i szkice koncepcyjne. Obecnie pomysłodawcy szukają funduszy. Jeśli plan zostanie zrealizowany, będzie można na własne oczy zobaczyć wymagowane światy i postacie mityczne stworzone przez kulturę wikingów [www.vikingcircle.com].

Również dużym powodzeniem wśród turystów cieszy się **turystyka dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej**, jako nowoczesna forma przedstawienia jednocześnie wytworów kultury teraźniejszej i przeszłej. Najlepiej taką funkcję spełniają **turystyka historyzująca/ożywionej historii**, będąca formą turystyki, która poprzez rozrywkę i edukację daje możliwość atrakcyjnego spędzania czasu wolnego osobom, które aktywnie interesują się historią konkretnych obszarów kultury i wybranymi okresami historycznymi. Czynności,

jakie podejmuje turysta w przypadku tej formy turystyki to: udział w inscenizacjach bitew, imprezach historyzujących (festiwale, warsztaty rzemiosła itp.), pobyt w interaktywnych muzeach, skansenach, lub tzw. „żywych” domach. Udział w tej formie turystyki daje możliwość dosłownego doświadczania historii, ponieważ można oglądać, dotykać i robić rzeczy, które w XXI w. nie mogą już mieć miejsca. To najlepszy sposób na wzbudzenie zainteresowania i zrozumienie dziedzictwa kultury np. wikingów. Do omówionego typu turystyki można również zaliczyć specyficzne miejsca, gdzie ożywia się historię, należące do zakresu współczesnych rodzajów turystyki, jakimi są wyjazdy do parków tematycznych, które zostały już wcześniej w artykule opisane [Buczowska 2008, ss. 59-60].

Warto wspomnieć także **turystykę kolekcjonerską/hobbystyczną**, przyciągającą nieprzypadkowych turystów, ponieważ łączy się z dość dużymi nakładami finansowymi [Buczowska 2008, s. 62]. Hobbyści fascynujący się kulturą wikingów najczęściej są odtwórcami okresu historycznego związanego właśnie z nimi i kupują stroje z epoki, krajki do ich ozdabiania, ozdoby i biżuterię (owalne brosze, szklane paciorki, zawieszki z młotem Thora), broń białą (zdobione miecze, topory, noże), przedmioty użytku codziennego (miski robione techniką z epoki, kaganki, naczynia szklane będące repliką znalezisk archeologicznych) itp. Duży nacisk kolekcjonerzy kładą na autentyczny wygląd zbieranych przedmiotów, które w ich przypadku nie zostaną odstawione na półkę, lecz będą w czynnym użyciu przez lata. Swoich zakupów dokonują przez Internet, na festiwalach, jarmarkach, warsztatach rzemiosła przeznaczonych specjalnie dla odtwórców. Jest to rodzaj turystyki, który występuje przy okazji typów tj. turystyka imprez i wydarzeń kulturalnych/turystyka eventowa, czy ożywionej historii.

Turystyka do centrów kultury wikingów (tzw. *Viking heritage centers*), to forma, w której celem turystów są owe centra, stworzone na bazie znalezisk archeologicznych i wydarzeń historycznych w miastach, gdzie wciąż obecne jest ich dziedzictwo. To miejsca zorganizowane we wnętrzach, pozwalające na interaktywne, edukacyjno-rozrywkowe spotkanie z historią. Działalność dydaktyczna realizowana jest również dzięki festiwalom, ekspozycjom znalezisk archeologicznych i innym odbywającym się w ich obrębie eventom. Bazują na planach wycieczek narracyjnych i fabularyzowanych z użyciem najnowszych technologii. Do tego typu centrów należy zaliczyć Largs w Szkocji, gdzie w 1263 roku Szkoci walczyli z wikingami (Viking Centre „Vikingar!”), oraz irlandzką stolicę Dublin, bazę wikingów od 841 roku (Centrum Viking and Medieval Dublin). Najbardziej rozpoznawalną atrakcją tego typu, wzniesioną na ruinach ich dawnego królestwa z 866 roku, jest Centrum „Jorvik” w angielskim mieście York [Halewood, Hannam 2001, ss. 570-571; www.visitjorvik.org/seeanddo/attractions/default.aspx; www.jorvik-viking-centre.co.uk/event-calendar/; guide.visitscotland.com/vs/guide/].

Dziedzictwo kulturowe wikingów jako produkt turystyczny

Niewątpliwie można stwierdzić, że dziedzictwo kultury wikingów może być bardzo atrakcyjne dla turystów. Chętnie przyjadą oni obejrzeć odnaleziony wrak statku wikingów, odwiedzą zrekonstruowaną osadę czy wezmą udział w festiwalu, jeśli otrzymają na ten temat czytelną informację, która wzbudzi w nich zainteresowanie. Od jej umiejętnego skonstruowania i przekazania – obojętnie czy w postaci ulotki, czy strony w Internecie – zależy podjęcie decyzji o podróży. Dziedzictwo kultury wikingów jest obecnie badane i rekonstruowane z tego, co pozostało po ludziach żyjących w VIII do drugiej połowy XI w. Uzyskane wyniki dają podstawę do tworzenia atrakcji turystycznych [Kurek 2008, s. 27]. Sama atrakcja turystyczna to „[...] wszystkie zjawiska i przedmioty przyciągające turystów, obejmują nie tylko elementy i obiekty przyrody i kultury, ale także poziom cen, postawy ludności miejscowej wobec turystów, urządzenia turystyczne wraz z całą infrastrukturą techniczną, itd.” [Kurek 2008, s. 285].

Atrakcje turystyczne to podstawowy element produktu turystycznego. Jednak aby produkt stał się kompletny potrzeba również odpowiednio dobranych dóbr i usług, od których zależy, czy turysta uzna dany walor za atrakcyjny [Kruczek 2008, s. 291]. Cały, gotowy produkt turystyczny to „[...] zespół elementów, w tym dóbr i usług, a także wyobrażenie o nich, które są nabywane przez turystów w celu zaspokojenia potrzeb związanych z uprawianiem turystyki” [Kurek 2008, s. 361].

Ponieważ produkty oferowane w ramach turystyki dziedzictwa kulturowego wikingów najczęściej przypominają formę te, proponowane również w turystyce kulturowej, odbiorcami w obu przypadkach są w pewnym stopniu turyści kulturowi. Oczywiście turystów odwiedzających atrakcje związane z kulturą wikingów wyróżniają dodatkowo inne cechy, jak również pojawiają się wśród nich liczne rozbieżności, dotyczące motywacji przyjazdu i stopnia zaangażowania w podejmowane aktywności turystyczne. Bardziej interesujące może okazać się występowanie w turystyce dziedzictwa kulturowego wikingów pewnego niezwyklego zjawiska, dotyczącego odbiorców produktów turystycznych – jeden typ turysty staje się atrakcją dla drugiego. Dla wyjaśnienia owego przypadku należy wyróżnić dwa podstawowe typy turystów: widz (odbiorca atrakcji turystycznej) i odtwórca historyczny. W zrozumieniu cech pierwszego, wymienionego rodzaju turystów pomocne mogą być opisy typów turystów tj.: aktywnościowo-hedonistyczny, relaksowo-katarktyczny, czy społeczno-towarzystki. Do wyjazdu motywuje ich chęć dobrej zabawy, oderwania się od życia codziennego, czy możliwość spotkania się z ludźmi i spędzenia czasu z rodziną. Jednak tak samo turystą widzem (odbiorcą) może być typ poznawczo-edukacyjny, albo wręcz turysta kulturowy. Kierujące nimi motywy to: chęć poznania, zrozumienia kultury i zdobycia wiedzy [Kurek 2008, ss. 132-133]. Choć odtwórcy odznaczają się bardzo podobnymi motywami, zupełnie w inny sposób dają im wyraz. Jest to najlepiej widoczne w sposobie uczestnictwa w turystyce, które jest wyjątkowo aktywne w przypadku odtwórców.

„[...] współczesna globalna gospodarka coraz mniej polega na zaspokajaniu codziennych realnych potrzeb. To gospodarka doznań i przeżyć, w której każda banalna czynność wspomagana odpowiednimi zachowaniami konsumenckimi tworzy ma fascynujący projekt życiowy” [www.polityka.pl/spoleczenstwo/niezbednikinteligenta/]. Na płaszczyźnie takich właśnie doświadczeń emocjonalnych, turysta dziedzictwa kulturowego wikingów korzysta z produktów tej formy turystyki, ponieważ zjawisko zwane gospodarką doznań i przeżyć dotyczy również rynku turystycznego. Wtargnęło ono nawet do życia społecznego. Nie wystarczy już tylko wyjechać na wakacje i ewentualnie udać się na zwiedzanie okolic miejsca wypoczynku. Postmodernistyczny turysta zbiera wrażenia, niezapomniane doznania. Dostosowując się do jego potrzeb twórcy produktu turystycznego kreują swojego rodzaju przedstawienie, w którym turysta jest widzem. Najlepszym przykładem takich działań są parki tematyczne i rekonstruowane osady wikingów, gdzie pracownicy, niczym aktorzy na scenie, grają role mieszkańców, pokazując jak wyglądało „autentyczne” życie wikingów [MacCannell 1999, ss. 98-99].

Pojawia się zatem problem ze zrozumieniem, co tak naprawdę oznacza w XXI w. „autentyczne”, codzienne życie wikingów. Przecież nie wiadomo, jakie było ono w rzeczywistości. Tymczasem nawet otaczająca nas rzeczywistość jest pełna nieprawdziwych przekazów o rzekomej oryginalności, autentyczności rzeczy, o których wiemy, że takie nie są. Tym bardziej dla postmodernistycznego turysty nie powinna liczyć się autentyczność, lecz wrażenia, jakich doświadczy odwiedzając wikingów w ich domach w skansenie. Większy problem pojawia się w momencie, gdy dochodzi do utowarowienia waloru, jakim jest dziedzictwo kultury wikingów. Istnieje bowiem duża różnica między „autentycznym” dziedzictwem a zupełnie nieautentycznymi produktami turystycznymi. Osoba w stroju historycznym (jak najwierniej zrekonstruowanym), sprzedająca monety wybijane tradycyjnym sposobem, nie jest wikingiem w rzeczywistości. Tak samo, choć bita przez nią moneta wygląda dokładnie, jak autentyczna ze znaleziska archeologicznego, nie wytworzył

jej średniowieczny rzemieślnik. Jednak taki „autentyczny” produkt niesie ze sobą przesłanie – np. tak wyglądała moneta króla Norwegii z XI w. Przy okazji jest to element produktu turystycznego. Tymczasem, równie dobrze można by wyprodukować współczesnymi metodami pewną partię monet i sprzedawać je turystom. W tym przypadku nie będą one nawet wyglądać, jak autentyczne, ponieważ pozbawione zostaną cech monet bitych ręcznie. Przy monecie wykonanej przemysłowo ta „autentyczna” wydaje się być rzeczywiście autentyczna, co bez wątplenia rozbudza wyobraźnię. Dlatego odtwórcy-rzemieślnicy, robiąc np. biżuterię wikingów tradycyjnymi, znanymi z epoki technikami, sięgają często do źródeł archeologicznych.

O utowarowieniu dziedzictwa kultury wikingów można mówić w momencie, gdy np. w miejscu recepcji turystycznej, dla zyskania większych korzyści finansowych, wyroby rzemieślnicze zaczynają być wytwarzane na masową skalę dzisiejszymi metodami. Pojawił się w związku z takimi praktykami spór między odtwórcami a kreatorami produktów turystycznych. Ci pierwsi z jednej strony są turystami, a z drugiej również tworzą produkt lub są jego elementem, np. w momencie, gdy pojawiają się na festiwalach. Drudzy prezentują często typowo marketingowo-konsumpcyjne podejście do tematu przedstawiania dziedzictwa. W ten sposób, w pierwszym przypadku pojawia się strach, by dziedzictwo nie uległo procesowi globalizacji (wszędzie, wszystkie pamiątki takie same), a w drugim zamiar niedopuszczenia do wręcz fanatycznej dbałości o szczegóły. Ważne jest, by w miejscach o charakterze również edukacyjnym, gdzie częścią produktu turystycznego jest dziedzictwo kultury wikingów, nie próbowano przekształcać go w łatwo przyswajalny, popkulturowy towar. Czyli w takich miejscach, jak centra kultury wikingów lub skanseny, odtwórcy zaangażowani w tworzenie produktu turystycznego powinni czuć nad jakością świadczonych usług. Jednak należy zwrócić uwagę na to, że celem nie ma być sprawienie, aby np. kibice zespołu futbolu amerykańskiego Minnesota Vikings nagle odrzucili logo klubu, jakim jest rogaty hełm, ponieważ nie jest to zgodne z prawdą historyczną. Konflikt ten pozostaje wciąż nierozwiązany a wręcz zaczyna odsłaniać coraz nowsze aspekty problemu [Halewood, Hannam 2001, ss. 565-569].

Turystyka dziedzictwa kulturowego wikingów to nurt w turystyce, który bez wątpienia jest odpowiedzią na potrzeby postmodernistycznego turysty. Tworzone produkty turystyczne rozbudzają wyobraźnię i wywołują wiele emocji, które zostają w ludziach na długo. Ich rozładowanie następuje często poprzez kontynuowanie różnych działań związanych z dziedzictwem kultury wikingów po powrocie do domu. Niektórzy zaczynają czytać książki, inni wpisują festiwal wikingów w kalendarz obowiązkowych corocznych imprez. Jeszcze inni zaangażują się na tyle, że uszyją sobie ubranie z epoki, przystąpią do drużyny i rozpoczną niemalże drugie życie – życie wikinga.

Zakończenie

W latach 70. XX wieku pojawił się w Europie wzrost zainteresowania dziedzictwem i kulturą wikingów. Współcześni Skandynawowie zdają sobie sprawę z pirackiej roli, jaką ich przodkowie nieraz odgrywali na morzach i podczas zdobywania nowych ziem. Z drugiej strony postrzegają ich również jako twórców niezwykle sprawnie funkcjonujących społeczności, żeglarzy i handlarzy. Chcąc przybliżyć i upowszechnić taki wizerunek zaczęto budować muzea poświęcone wyłącznie dokonaniom wikingów. Przez dziesiątki lat wypracowano wiele metod prezentowania ich spuścizny w Europie, której obszary dawnej bytności przybyszów z Północy uległy ponownemu zintegrowaniu.

Dziedzictwo kultury wikingów jest wyraźnie obecne w licznych formach turystyki, szczególnie turystyki kulturowej, zwłaszcza na rynku turystycznym Skandynawii. Jednak w obliczu współczesnych dążeń do jednoczenia się krajów Europy, zarówno dokonania wikingów, jak i dorobek ich kultury, są poszukiwanymi łącznikiem między Skandynawią, a resztą Starego Kontynentu. Na tej podstawie nawiązują się liczne współprace na bazie

projektów, współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Dzięki tym działaniom powstają szlaki dotyczące kultury wikingów, rekonstruowane są osady, w których realizuje się idee muzeów ożywionej historii, archeologii eksperymentalnej, czy poznawania ginących zawodów. Rozwija się ruch odtwórstwa historycznego, który propaguje praktyczne podejście do zagadnień znanych z historii. Pozwala poznawać kulturę nieistniejących społeczności, w wyniku eksperymentowania z wyobrażeniami o przeszłości. To rodzi wśród ludzi zamiłowanie do dziedzictwa ich własnej kultury i popycha do odbywania podróży do destynacji takich jak np. Skansen Słowian i Wikingów w Wolinie. Z kolei przy udziale turystyki małe miejscowości, wraz z całymi społecznościami mogą znacząco poprawić swoją sytuację ekonomiczno-gospodarczą.

Bibliografia²

- Buczowska K., 2008, *Turystyka kulturowa.. Przewodnik metodyczny*, Wyd. AWF Poznań
- Engberg Ekman M. (red.), 2005, *Destination Viking. Living history around the Baltic Sea*, Gotland University Press, Visby
- Graham-Campbell J., 2001, *The Viking Word*, Wyd. "Frances Lincoln", London
- Halewood Ch., Hannam K., 2001, *Viking Heritage Tourism: Authenticity and commodification*, "Annals of Tourism Research", nr 3, ss. 565-580
- Holtorf C., 2007, *Time travel: a new perspective on the distant past*, "Acta Archaeologica Lundensia", nr 26, ss. 127-132
- Klasik M., 2009, *Dzieje Wolina*, „Informator Rady Miejskiej w Wolinie i Burmistrza Wolina. Wydanie specjalne”, nr 4(38), ss. 2-4, 8-12
- Kłosowska A., 2008, *Kto ty jesteś? Wolinianin*, „Gazeta Rycerska. Wolin – stolica archeologii żywej”, wydanie specjalne, ss. 23-24
- Kłosowska A., Stanisławski B., 2008, *Gród na wyspie*, „Gazeta Rycerska. Wolin – stolica archeologii żywej”, nr wydanie specjalne, ss. 25-30
- Kruczek Z., 2008, *Polska. Geografia atrakcji turystycznych*, Wyd. „Proksenia”, Kraków
- Kurek W., 2008, *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
- MacCannell D., 1999, *The tourist. A new theory of the leisure class*, University of California Press, London
- Małecka M., *Obecność dziedzictwa kultury wikingów w turystyce na przykładzie działalności Stowarzyszenia „Centrum Słowian i Wikingów Wolin-Jómsborg-Vineta”*, praca magisterska napisana w Zakładzie Kulturowych Podstaw Turystyki Wydziału TiR AWF w Poznaniu w 2011 r.
- Orzechowska-Kowalska K., 2002, *Europejski Szlak Kultury Wikingów*, „Problemy turystyki”, nr 3-4, ss. 53-61
- Stanisławski B., 2008, *Archeologia Wolina*, „Gazeta Rycerska. Wolin – stolica archeologii żywej”, wydanie specjalne, ss. 3-7, 30
- Tanaś S., *Tanatoturystyka*, [w:] Buczowska K., Mikos von Rohrscheidt A. (red.), 2009, *Współczesne formy turystyki kulturowej*, Wyd. AWF Poznań, ss. 266, 274

www.nwhf.no/, data dostępu: 23.01.2011 r.

www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/, data dostępu: 23.01.2011 r.

www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/, data dostępu: 23.01.2011 r.,

www.thingvellir.is/english/history/festivals/, data dostępu: 23.01.2011 r.

whc.unesco.org/en/list, data dostępu: 23.01.2011 r.

www.coe.int/t/dg4/, data dostępu: 23.01. 2011 r.

www.culture-routes.lu/, data dostępu: 23.01. 2011 r.

² Tłumaczenie treści książek, artykułów i stron internetowych z języka angielskiego, znajdujących się w bibliografii, zostało dokonane przez autorkę.

project.foteviken.se/proj/eu, data dostępu: 23.01. 2011 r.
www.destinationviking.com, data dostępu: 23.01. 2011 r.
www.exarc.eu/index.html, data dostępu: 23.01. 2011 r.
www.reenact.se/node/15, data dostępu: 26.01. 2011 r.
historiaimedia.org, data dostępu: 26.01. 2011 r.
foteviken.se, data dostępu: 26.01. 2011 r.
www.archeologica.byethost3.com/.pdf, data dostępu: 28.01. 2011 r.
www.jomsborg-vineta.com/content/view/55/49/, data dostępu: 28.01. 2011 r.
www.bip.wolin.pl/strony/menu/43.dhtml, data dostępu: 28.01. 2011 r.
whc.unesco.org/en/list/555, data dostępu: 18.01.2011 r.
www.khm.uio.no/vikingskipshuset/om/index_eng.html, data dostępu: 19.01.2011 r.
www.uppsalatourism.se, data dostępu: 18.01.2011 r.
www.raa.se, data dostępu: 18.01.2011 r.
www.vikingcircle.com, data dostępu: 20.12.2010 r.
www.polityka.pl/spoleczenstwo/niezbednikinteligenta/, data dostępu: 21.01.2011 r.
www.visit york.org/seeanddo/attractions/default.aspx, data dostępu: 20.12.2011 r.
www.jorvik-viking-centre.co.uk/event-calendar/, data dostępu: 20.12.2011 r.
guide.visitscotland.com/vs/guide, data dostępu: 20.12.2011 r.

Strony internetowe wykorzystane w części ikonograficznej

multimedia.pol.dk/archive/00301/kulJelling4_25-11-2_301168x.jpg, data dostępu: 06.01.2011 r.
www.panoramio.com/photo/28371293, data dostępu: 06.01.2011 r.
www.foteviken.se, data dostępu: 23.01. 2011 r.
yggdrasill.pl/gallery/wyprawy/, data dostępu: 26.01. 2011 r.
www.jomsborg-vineta.com/content/view/47/42/, data dostępu: 28.01. 2011 r.
www.jomsvikings.com/gallery.htm, data dostępu: 28.01. 2011 r.

* * *

Abstract

Malwina Malecka

The Viking cultural heritage tourism

In the article the author raises the issue of the necessity to protect and promote the Viking cultural heritage through tourism. She also presents the place which the Viking cultural heritage tourism takes in the programs of organizations and institutions managing heritage protection and promotion. Moreover, the author draws attention to the presence of the Viking cultural heritage in the new forms of tourism, particularly cultural tourism. She also emphasizes the responsible role of historical reenactment of the early Middle Ages in the process of shaping the Viking cultural heritage image.